

BIBLIOGRAFIJA RASPRAVA I ČLANAKA IV HISTORIJA

U seriji izdanja Jugoslavenskoga leksikografskog zavoda u Zagrebu, pod gornjim općenitim naslovom, počela je 1965. izlaziti bibliografija historijskih priloga objavljenih u periodičkoj štampi na području današnje Jugoslavije i djelomično izvan nje do g. 1945. Prema, naknadno ograničenoj, zamisli njena pokretača pok. Mate Ujevića, ona bi trebala da obuhvati sveske VIII—XI, od kojih su prva i zadnja već izašle.

U Predgovoru prvoj knjizi Ujević je najavio da će sv. VIII i IX sadržavati priloge koji se odnose na »Historiju općenito, Pomoćne historijske nauke, Arheologiju, Dokumente, Građu«, i to poredane prema autorima, a sv. X Predmetni indeks za prva dva sveska. Svezak XI namijenjen je isključivo prilozima iz povijesti jugoslavenskih naroda.

Sam Ujević smatra da je ova Bibliografija »negdje po sredini između opće i kritičke bibliografije«, jer »određeni broj jedinica« nije mogao biti naknadno provjeren. Pored toga je u nju uvršten i »određeni broj jedinica koji možda nije trebao ući«, a ušlo je »i nešto materijala koji je na granici historije i neke srodne nauke« te »bibliografija uspomena, memoara, putopisa i sl.«. Kako Ujević ističe, iskorištena je pri tom sva jugoslavenska periodička štampa (i na tuđim jezicima), kod kuće i vani, pa »periodika naših bliskih susjeda, ako se u toj periodici nalazi znatnije gradivo važno za historiju jugoslavenskih naroda« ili su je »pokretali ili uređivali naši ljudi«.

Svezak VIII (1965, izašao 1966), koji je — s obzirom na Historiju — označen kao IV/1, obuhvaća na 517 str. velikog enciklopedijskog formata i u 15.277 jedinica priloge autora do zaključno prezimena O r a o v a c, zatim Registar šifara (519—531) i Registar autora (532—561), u koji su, osim pisaca samostalnih priloga, uneseni i autori pojedinih objavljenih dokumenata ili tekstova te njihovi izdavači, prevodioci i slično.

Značenje ove Bibliografije je mnogostruko. U prvom redu treba istaći da ona ne sadržava samo rasprave i članke, kako je to u naslovu naznačeno, nego i prikaze, ocjene i kritike, rasute po različitim časopisima i novinama. Upravo činjenica da je pored časopisa iskorištena i druga periodička, novinska štampa, često gotovo nepristupačna a u pravilu nepregledna, ne može se dovoljno ocijeniti. Drugo osnovno obilježje ove Bibliografije sastoji se u tome što ona ne sadržava samo općenite bibliografske podatke nego u pravilu popraćuje svaku jedinicu bilješkama o njezinu sadržaju, bez kojih bi ova Bibliografija bila znatnim dijelom gotovo neupotrebljiva.

Zadnji (XI) svezak, označen kao IV/2, izašao je 1968. u redakciji Ive H o r v a t a, a sadržava priloge iz političke i kulturne povijesti jugoslavenskih naroda, koji su objavljeni do g. 1945. Kako se u Predgovoru napominje, »iz crkvene historije uzet je samo onaj materijal koji ima stanovito značenje za našu nacionalnu historiju«, a sličan je postupak primijenjen i na druge »granične struke« u koje se ubrajaju ekonomska historija, povijest umjetnosti, kazališta, školstva itd., gdje su »odabrani, uglavnom, oni članci koji uz stručnu stranu imaju i određenu kulturno-historijsku vrijednost«. Potpuno su izostavljeni prilozi »koji tretiraju suvremene političke teme«; za njih je predviđena »podstruka politike«, koja, čini se, neće više moći biti izdana,

iako bi za historičara novije povijesti bila upravo ona dragocjena. Razlozi su financijske prirode, jer iako je prvi od do sada objavljenih svezaka (s nakladom od 6000 primjeraka) rasprodan, izdavač nije mogao pokriti troškove izdanja njihovom razmjerno niskom cijenom.

Na 489 strana i u 21.039 jedinica obuhvaćeni su prilozi prema abecednom redu autora od A—Z. Slijede: Predmetni indeks (493—607), Registar pseudonima, šifara i inicijala (608—633) te Registar imena (634—664).

I taj je svezak, dakako, uređen po naprijed iznesenim načelima, pa se, prema tome, odlikuje istim prednostima kao i prvi. Ipak, historičar se teško može pomiriti sa stanovištem da ekonomska povijest pripada među »granične struke« historijske nauke, jer je ona, za razliku od povijesti kulture, osnovni preduvjet da se shvati društveni i politički razvoj. Teško je uopće zaključiti, po kojem su kriteriju bili prilozi iz ekonomske povijesti odabirani, pogotovu kad je otpala tako vrijedna rasprava kao što je: J. Matasović, O banovinskoj trgovini u XVIII stoljeću, Jugosl. njiva III, 1919, a druga jednako važna rasprava I. Tkalčića, O staroj zagrebačkoj trgovini, Rad JAZU 176 i 179, 1905, navedena je bez naslova (s netačnom godinom 1909), za razliku od novinskog članka koji, na njemačkom jeziku, sadržava jedno Tkalčićevo predavanje iz 1893 u izvodu.

Obazremo li se u cjelini na oba sveska ove Bibliografije, s njihovih 36.000 jedinica, moramo odati puno priznanje svima koji su svoj trud i znanje uložili u taj teški pothvat. Koliko je njime olakšano traganje historičara za priložima različite vrste, pokazuje već samo prelistavanje tih omašnih knjiga. Svaki čas nailazi čitalac u njima na jedinice koje su mu ostale nepoznate i nepristupačne, jer su se do sada čak i istaknutiji historičari u nas mogli tek izuzetno iskazati barem bibliografskim pregledom vlastitih priloga. Za ocjenu znanstvenog rada i značenja pojedinaca u razvoju naše historiografije dolazi u obzir svaki tekst koji je potekao iz njihova pera, makar on bio opsegom malen, pa je tako ova Bibliografija, u koju je ušlo mnoštvo upravo takvih tekstova, pouzdana podloga za izradbu povijesti hrvatske historiografije.

Uza sve to što izlazak IX sv., koji treba da obuhvati početna slova Or—Ž u prezimenima autora prve, opsežnije grupe, tek predstoji, ipak se može već sada uočiti poneki propust, izostavljanje nekih važnijih priloga, iako takvi slučajevi — kako se čini — nisu česti. Osim naprijed spomenutih zabilježio sam još ove:

M. Durman, Hrvatska pod komesarijatom i Generalni dački štrajk, Književnik XII, 1939;

N. Gjivanović, Flagelanti u našem primorju, Glasnik Skopskog naučnog društva VII—VIII, 1930;

D. Kamber, Kardinal Torquemada i tri bosanska Bogomila (1461), Croatia sacra 3, 1932;

A. Olesnicki, Mihajlo Szilágyi i srbska despotija, Rad HA 276, 1943;

M. Paulová, Tomáš G. Masaryk a Jihoslované, Československo-jihoslovanská revue VII, 1937;

B. Petranović, O ropstvu po srbskim spomenicima i statutima primorskih dalmatinskih gradova, Rad JAZU 16, 1871;

M. Prelog, Slavjanstvo u južnih slavjan, zbornik »Jugoslavija« I, Beograd 1930;

J. Radonić, Sporazum u Tati 1426 i srpsko-ugarski odnosi od XIII—XVI veka, Glas SAN 187, 1943;

D. Stranjaković, Srbija privlačno središte Jugoslovena (1844—1848), Srpski književni glasnik, N. S. 61, 1940;

F. Šišić, Horvaty i Vengry pred 1918-m g., zbornik »Jugoslavija« I, 1930.

Vj. Štefanić, Knjige krčkih glagoljaša u XVI stoljeću, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor XV, 1935.

Od radova navedenih pod imenom pisca ovih redaka nije unesen — kao što je to drugdje urađeno — opširan njemački résumé prvog priloga (Das Problem der »Bosnischen Kirche« in unserer Historiographie von Petranović bis Glušac, Bulletin international de l'Académie des Sciences et des Beaux-arts de Zagreb, classes: d'histoire... 10, 1938, 47—76), koji u nekim pojedinostima dopunjuje izvorni tekst.

Budući da su u popis uvršteni i neki članci koji govore o radu češke historičarke Milade Paulove, treba požaliti što, osim gore spomenute, nisu uvrštene i ove njezine rasprave: Vznik rěčké resoluce, Bidlův sborník, Praha 1928. i Počátky vnitřního odboje u Slovinců a Chorvatů, Časopis Národního musea 105, Praha 1931. Bili su to uopće prvi znanstveni prilozi o tim pitanjima.

Bilješke uz jedinice izrađene su, u pravilu, pažljivo i savjesno, iako je ponegdje promakla koja pogreška. Kao primjere, slučajno zapažene, navodim: rasprava F. Šišića, Kako je Jelačić postao banom, Jugosl. njiva VII, 1932/II, nije »odlomak« iz rasprave objavljene 1937. u beogradskoj »Javnosti«, nego se radi o gotovo istovjetnom tekstu; rasprava Lj. Hauptmanna, Koje su sile hrvatske povijesti odlučivale u vrijeme narodne dinastije, Zbornik kralja Tomislava, 1925, nije »prikaz« Šišićeva djela (1917), nego samostalna studija u povodu toga djela; nepravilan oblik »O Pacti conventi« (!), uz članak T. Smičiklase (str. 379), trebalo je svakako izbjeći.

Možda bi se sličnih primjedaba moglo više naći, ali one — kao i naprijed spomenuta ispuštanja — ne oslabljuju značenje činjenice da je hrvatska i jugoslavenska historiografija dobila napokon u Bibliografiji jedan od svojih temeljnih priručnika i tako do 1945. nadoknadila veoma osjetljiv nedostatak godišnjih bibliografija te vrste.

U nesumnjivom bi interesu naše historiografije bilo da Leksikografski zavod, uz financijsku pomoć republičkih Savjeta za naučni rad, izda i građu koja se odnosi na »podstruku politike«.

Jaroslav Šidak

O NEKIM NOVIJIM RADOVIMA MIRJANE GROSS

U svom vrlo plodnom radu na hrvatskoj povijesti u drugoj polovici XIX st. i na početku XX st. Mirjana Gross je pored dviju osnovnih rasprava koje su izašle u ovom časopisu (*Geneza Frankove stranke*, XVII, 1—83, i *Hrvatska politika u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1914*, XIX—XX, 9—68) objavila od 1964. više priloga na različitim mjestima kod nas i vani koji zavređuju da se na njih upozori. Oni se ne odnose samo na povijest hrvatskog naroda i njegova radničkog pokreta nego i na neke probleme šireg značenja. Oni se mogu podijeliti u dvije grupe: 1. studije iz hrvatske povijesti, pretežito političke, i 2. priloge o socijalističkom pokretu kod nas i u Monarhiji, a izvan ove podjele ostaje članak o jugoslavenskoj historiografiji danas.

Raspravu: »*Erzherzog Franz Ferdinand und die kroatische Frage*«, Österreichische Osthefte VIII, 1966, 278—299, je M. Gross zasnovala kao »prilog veliko-austrijskoj politici u Hrvatskoj« — kako glasi njezin podnaslov — i popratila je sa 70 bilježaka (str. 295—299). Uza sve to što se, pišući tu raspravu, mogla poslužiti mnogim rezultatima svoje knjige o »Vladavini Hrvatsko-srpske koalicije 1906—1907.« i daljnje rasprave o »Hrvatskoj uoči aneksije Bosne i Hercegovine«, ona je ipak uspjela da problem koji obrađuje osvijetli potpunije s pomoću dosada neiskorištenog arhivskog materijala (ostavština šefa austrijskog generalštaba Conrada, arhiv prijestolonasljednika Franje Ferdinanda i dr.) te suvremene bečke štampe.

Iako podnaslov rasprave bolje izražava njezin sadržaj negoli sam naslov, jer Franjo Ferdinand nije nikada dovoljno jasno konkretizirao svoje stanovište u hrvatskom pitanju, a pogotovu ne svoj odnos prema ideji trijalizma, ona ipak uvjerljivo pokazuje da mu je ta ideja bila potpuno strana. Pokazuje, nadalje, da je ona i za veliko-austrijske krugove bila samo taktika u njihovoj borbi protiv dualističkog si-

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXI—XXII

1968—69

Redakcioni odbor

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB